

Εικαστικά

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: **Ιωάννης Αντωνόπουλος**, *Ζωγράφος, Χαράκτης, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Μαρία Δουκάκη, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ: **Δημήτρης-Κλεομένης Ζερβός**, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Ευαγγελία Λυκούδη, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Κωνσταντίνος Παπασταμούλης, *Ζωγράφος, Καθηγητής ΑΤΕΙ Αθηνών*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: **Πάυλος Τσάκωνας**, *Ζωγράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **Μαρία Αλιφεροπούλου**, *Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ: **Γεώργιος Σιγάλας**, *Ζωγράφος, Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: **Χριστίνα Σαραντοπούλου**, *Γλύπτρια*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ: **ΕΚΛΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Κ. Παλιός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Χαρ. Πολύζος
Πάρεδρος Ε.Θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ιωάννης Αντωνόπουλος Μαρία Δουκάκη

Εικαστικά

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Πρόλογος	7
1η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΥΛΙΚΑ, ΤΕΧΝΙΚΕΣ, ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ	
ΘΕΜΑ 1: Το σχέδιο και το χρώμα	
1.1. Το σχέδιο	8
1.1.1. Το ελεύθερο σχέδιο	9
α. Η διαδικασία που ακολουθούμε στο σχέδιο	9
β. Η τονική κλίμακα	10
γ. Μεγέθη - Αναλογίες - Κλίμακες	11
δ. Ο κάναβος	11
1.1.2. Τα υλικά του ελεύθερου σχεδίου και οι τεχνικές τους	12
α. Το χαρτί	12
β. Τα μολύβια	12
γ. Το κάρβουνο	13
δ. Η μελάνη	14
1.2.1. Το γραμμικό σχέδιο	15
1.2.2. Τα υλικά για το γραμμικό σχέδιο	15
1.2.3. Γραμμικά σχέδια	15
α. Γεωμετρικές κατασκευές	15
β. Διακοσμητικά σχέδια με κύκλους, τόξα και ευθείες	16
γ. Γεωμετρική απόδοση στοιχείων από το περιβάλλον	16
δ. Σχεδίαση τρισδιάστατων σχημάτων	17
1.3.1. Το χρώμα	18
1.3.2. Τα υλικά του χρώματος και οι τεχνικές τους	19
α. Οι ξυλομπογιές	19
β. Τα παστέλ	20
γ. Οι ακουαρέλες (τα υδατοχρώματα)	21
δ. Οι τέμπερες	22
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	23
ΘΕΜΑ 2: Το χαρτί και οι τεχνικές του	
2.1. Η ιστορία του χαρτιού	24
2.2. Ανακύκλωση και χειροποίητο χαρτί	24
2.3. Το χαρτί σε παραδοσιακές καλλιτεχνικές δημιουργίες	25
2.4. Το χαρτί στα καλλιτεχνικά έργα	27
2.5. Προτάσεις για κατασκευές με χαρτιά και χαρτόνια	28
2.6. Το παπιέ μασέ	30
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	31
Διαθεματική εργασία: “Οι άνθρωποι και το χαρτί”	32
ΘΕΜΑ 3: Ψηφιδωτό - Γλυπτική με ξύλο	
3.1. Το ψηφιδωτό	34
3.2. Τα ψηφιδωτά και η ιστορία τους	34
3.3. Κατασκευή ψηφιδωτού	36
3.4. Η γλυπτική με το ξύλο στην ιστορία των πολιτισμών	37
3.5. Η ξυλογλυπτική στην ελληνική παράδοση	39
3.6. Η τεχνική της ξυλογλυπτικής	40
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	41
2η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΤΕΧΝΕΣ	
ΘΕΜΑ 1: Διακόσμηση εσωτερικών χώρων - Σκηνικά	
1.1. Ο ρόλος των χρωμάτων στο χώρο	42
1.2. Οι ιδιότητες και οι κατηγορίες των χρωμάτων	42

1.3. Ο ρόλος του φωτός στο χώρο	44
1.4. Η σύνθεση στον εσωτερικό χώρο	45
1.5. Διακόσμηση και διακοσμητικά στίλ	46
1.6. Αρχαίο θέατρο και σκηνογραφία	47
1.7. Ο σχεδιασμός του σκηνικού	48
ΥΛΙΚΑ , ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	49

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΘΕΜΑ 1: Η υφή

1.1. Η υφή	50
1.2. Τεχνικές για ματιέρες	53
1.3. Η νεκρή φύση	54
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	57

ΘΕΜΑ 2: Ο όγκος και ο χώρος

2.1. Ο όγκος στη γλυπτική	58
2.2. Προτάσεις για κατασκευή ανάγλυφων και γλυπτών	60
2.3. Ο χώρος στα τρισδιάστατα έργα	61
2.4. Η ανθρώπινη μορφή στη Δυτική ζωγραφική	62
2.5. Πώς οι μορφές διαμορφώνουν το ζωγραφικό χώρο	64
2.6. Ο χώρος στα δισδιάστατα έργα	65
2.7. Σχεδιαστική μέθοδος της προοπτικής	68
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	69

4η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΓΟΥ - ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ

ΘΕΜΑ 1: Ανάλυση και σύνθεση

1.1. Ανάλυση	70
1.2. Το θέμα του έργου τέχνης	70
1.3. Η τεχνοτροπία του έργου τέχνης	71
1.4. Η σύνθεση του έργου τέχνης	72
ΥΛΙΚΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	79

ΘΕΜΑ 2: Αλληγορικά και συμβολικά έργα

2.1. Ο συμβολισμός και η αλληγορία	80
2.2. Ο συμβολισμός των χρωμάτων	84
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΥΛΙΚΑ	85

ΘΕΜΑ 3: Βυζαντινή τέχνη

3.1. Η αρχιτεκτονική της εκκλησίας	86
3.2. Οι άλλες τέχνες στο Βυζάντιο	88
3.3. Η τεχνική της φορητής εικόνας	89
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΥΛΙΚΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	91

ΘΕΜΑ 4: Εξω-ευρωπαϊκή τέχνη

4.1. Εισαγωγή	92
4.2. Αφρικανική τέχνη	93
4.3. Προκολομβιανή τέχνη	94
4.4. Ισλαμική τέχνη	96
4.5. Ινδουιστική τέχνη	98
4.6. Κινεζική τέχνη	100
4.7. Ιαπωνική τέχνη	102
ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ	103

Προτεινόμενη βιβλιογραφία - Ίντερνετ	104
--	-----

Ντα Βίντσι, «Σπουδή χεριών», 1474.

Πρόλογος

Η Τέχνη περιέχει τρεις αλληλένδετες παραμέτρους: το δημιουργό του έργου τέχνης, το ίδιο το έργο και το θεατή.

Για να γίνεις κοινωνός της Τέχνης, θα πρέπει να μάθεις να είσαι τόσο δημιουργός όσο και θεατής και να ασχοληθείς με τη θεωρία και την πρακτική των τεχνών. Με την εκπαίδευση θα γνωρίσεις διάφορες μεθόδους και τεχνικές, θα ασχοληθείς με τα υλικά, τα μέσα, τα εργαλεία ή τα όργανα, θα πειραματιστείς, θα ελέγξεις και θα αξιολογήσεις τις ιδέες και τα έργα σου. Οι θεωρίες που αφορούν την αισθητική οργάνωση της μορφής και του περιεχομένου ενός έργου τέχνης θα σε βοηθήσουν να γίνεις εκφραστικός δημιουργός και ευαίσθητος θεατής.

Το βιβλίο των Εικαστικών ασχολείται με τη δημιουργία των έργων και την αισθητική τους. Η ύλη του συνδυάζει θεωρία και πράξη και κατανέμεται σε 4 διδακτικές ενότητες:

Η 1η ενότητα παρουσιάζει διάφορα υλικά και τεχνικές που χρησιμοποιούνται στις Εικαστικές τέχνες.

Η 2η ενότητα ασχολείται με τις Εφαρμοσμένες τέχνες.

Η 3η ενότητα εξετάζει μορφικά στοιχεία της εικαστικής γλώσσας.

Η 4η ενότητα προσεγγίζει το έργο αναλυτικά και ως κομμάτι του ανθρώπινου πολιτισμού το τοποθετεί μέσα στην Ιστορία της τέχνης.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει ανάγκη την τέχνη όσο την είχε από την αρχή και σε όλη τη διάρκεια της ύπαρξής του στον όμορφο πλανήτη μας, γιατί μέσα από αυτήν εκφράζει τα πάντα. Η αγάπη του για τη φύση καταγράφεται στις τοπιογραφίες και τα έργα στο χώρο. Η πίστη στον ίδιο και τις δυνατότητές του αποδίδεται στις προτομές και τις προσωπογραφίες. Οι ενέργειές του, η περιέργειά του για το άγνωστο, η επιθυμία του να μάθει ή να αλλάξει τον κόσμο, οι ιδέες και οι αξίες του, η ανάγκη του για ελευθερία και ειρήνη παρουσιάζονται μέσα στα έργα τέχνης.

Κάθε άνθρωπος είναι ένας εν δυνάμει καλλιτέχνης, γι' αυτό και εσύ μπορείς να εκφραστείς καλλιτεχνικά.

I Το σχέδιο και το χρώμα

ΘΕΜΑ 1

ΥΛΙΚΑ
ΤΕΧΝΙΚΕΣ
ΠΕΙΡΑΜΑ-
ΤΙΣΜΟΙ

Με ένα μολύβι ή ένα κάρβουνο οι ζωγράφοι σχεδιάζουν.
Όταν θέλουν χρώμα, διαλέγουν ανάμεσα σε πάρα πολλά υλικά ...

1.1. Το σχέδιο

Από την Παλαιολιθική εποχή οι άνθρωποι σχεδίαζαν εικόνες επάνω στις επιφάνειες των σπηλαίων. Αξιοποιούσαν τη φυσική διαμόρφωση των σπηλαίων με το να σχεδιάζουν κυρίως μορφές ζώων. Τα απλά μέσα που χρησιμοποιούσαν ήταν κόκαλα που τα γέμιζαν με χρωστικές ουσίες από ορυκτά και τα άπλωναν με πινέλα από τρίχες ή φτερά ζώων ή με τα δάκτυλα.

Με την πάροδο των αιώνων καινούργια μέσα, υλικά και τεχνικές βοήθησαν τη διεύρυνση της αντίληψης του σχεδίου και την εξέλιξή του.

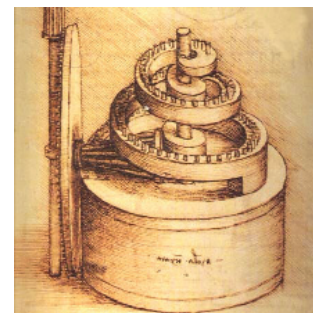

1. Σπηλαιογραφία στο Πεσ Μερλ της Γαλλίας. Πριν από 25.000 χρόνια ο καλλιτέχνης, εκμεταλλευόμενος την επιφάνεια των βράχων, το φυσικό χρωματισμό, τα κοιλώματα και τις προεξοχές, διαμόρφωσε το σχέδιο των αλόγων. Σχεδίασε το κεφάλι του πίσω αλόγου στην προεξοχή του βράχου απλώνοντας τα σώματα στη μεγάλη επιφάνεια.

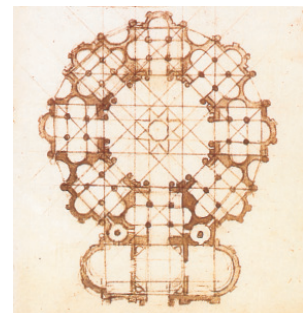
Γιατί πιστεύετε ότι ο πρωτόγονος καλλιτέχνης έφτιαχνε αυτές τις εικόνες; Εκτός από τα άλογα, ποιο άλλο σχέδιο διακρίνεται στην εικόνα 1; Τι εικόνες μπορείτε να ανακαλύψετε στις επιφάνειες του δικού σας χώρου;

2. Ντα Βίντσι*, σχέδιο - σπουδή για το μνημείο Σφόρτσα, 1489.

3. Ντα Βίντσι, σχέδιο μηχανής.

4. Ντα Βίντσι, σχέδιο κάτοψης ναού, 1488.

Το σχέδιο και το χρώμα

I

1.1.1. Το ελεύθερο σχέδιο

Το ελεύθερο σχέδιο γίνεται με το χέρι και με αυτό αποδίδουμε κάτι, όπως το βλέπουμε, όπως το θυμόμαστε, όπως το φανταζόμαστε και όπως το νιώθουμε. Επομένως, κάθε σχέδιο εμπεριέχει την προσωπική εκδοχή του καλλιτέχνη για τον κόσμο.

Στα νατουραλιστικά σχέδια, η πραγματικότητα αναπαριστάνεται πειστικά (Εικ.5). Στα αφαιρετικά σχέδια προβάλλονται μόνο τα στοιχεία που θεωρούνται σημαντικά (Εικ.6).

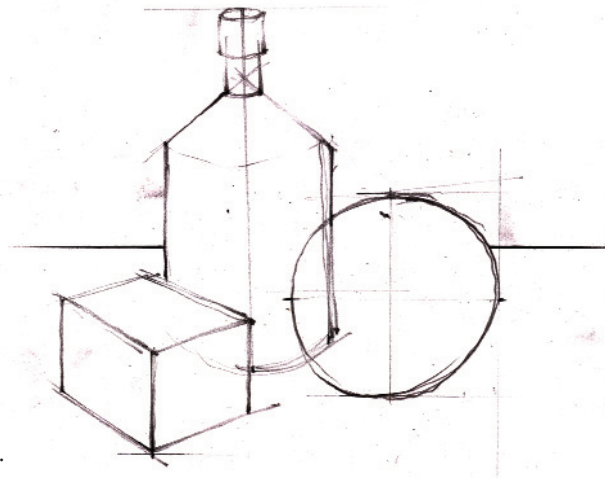
5. Ραφαήλ, «Πορτρέτο νεαρού», 1502. 6. Ματίς, «Πορτρέτο», 1916.

α. Η διαδικασία που ακολουθούμε στο σχέδιο

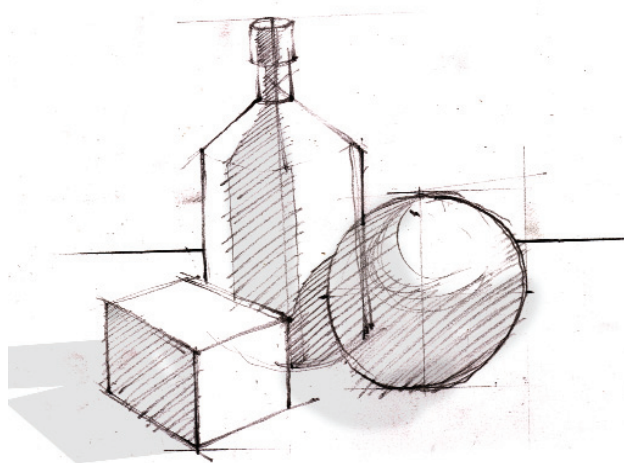
α. Παρατηρούμε τις φυσικές μορφές στο χώρο, συγκρίνοντας τα σχήματα που τις αποτελούν, τα μεγέθη και τις μεταξύ τους σχέσεις.

β. Αποφασίζουμε πόσο μεγάλα θα σχεδιάσουμε τα βασικά στοιχεία του θέματος και πού θα τα τοποθετήσουμε στο χαρτί. Σχεδιάζουμε ελαφρά τα περιγράμματα των σχημάτων που διακρίνουμε καθαρά.

γ. Σκιαγραφούμε στην αρχή γενικά τα σκιερά μέρη χωρίζοντάς τα από τα φωτεινά. Έπειτα προσθέτουμε περισσότερους τόνους και λεπτομέρειες, αν θέλουμε, ώστε να αποδοθούν οι όγκοι και να «ζωντανέψει» το σχέδιο.

α.

β.

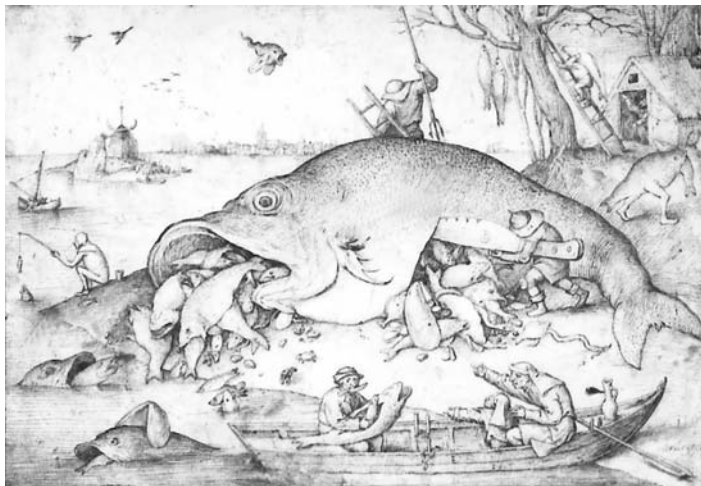
γ.

I Το σχέδιο και το χρώμα

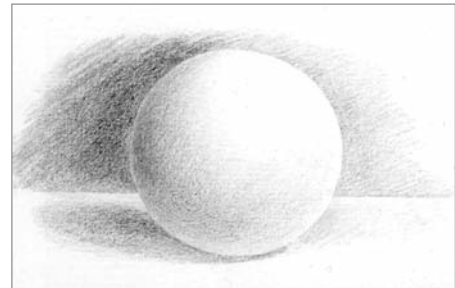
β. Η τονική κλίμακα

Η τονική κλίμακα στο σχέδιο είναι μια διαβάθμιση από τον πιο ανοικτό τόνο στον πιο σκούρο (Εικ.7).

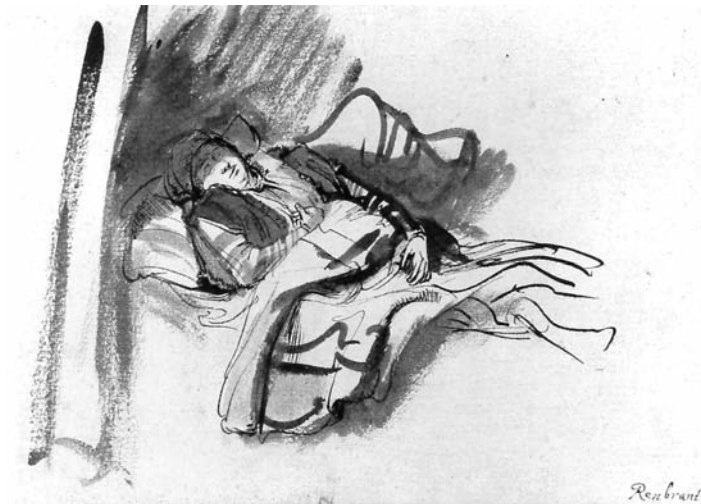
Στο σχέδιο «μεταφράζουμε» τις χρωματικές επιφάνειες των φυσικών μορφών σε τονικές σχέσεις. Επιλέγοντας κατόπιν έναν τύπο τονικής κλίμακας, παρουσιάζουμε πιο σωστά αυτές τις τονικές σχέσεις. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε πολλούς ή λιγότερους τόνους, οπότε θα έχουμε διαφορετικό αποτέλεσμα: σχέδιο με απαλούς τόνους, με κοντινούς τόνους, με τόνους που περιορίζονται στο άσπρο-μαύρο κ.ά.

8. Μπρέγκελ, «Το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό», 1557.

9. Οι διαβαθμίσεις του τόνου στο σχέδιο της σφαίρας διαχέονται η μια μέσα στην άλλη πολύ απαλά.

10. Ρέμπραντ, «Η Σάσκια κοιμάται στο κρεβάτι», 1635.

11. Μουνκ, «Η κραυγή», 1895.

Να βρείτε σε ποιον τύπο τονικής κλίμακας ανήκει κάθε σχέδιο από τα παραπάνω, πόσους τόνους περιέχει και γιατί έχει επιλεγεί η συγκεκριμένη τονική κλίμακα.